

Ewa Sobór
ewaluator, st. wiz.
Kuratorium Oświaty w Łodzi

„Jesteśmy adwokatami dzieci i młodzieży”

Nadzór pedagogiczny w Wielkiej Brytanii .

Nowa forma nadzoru pedagogicznego pozwala spojrzeć na edukację szerzej i w wielu aspektach jej rozwoju. Obejmując ewaluację, kontrolę i wspomaganie daje obraz szkół, uwzględniając ich działalność, możliwości, innowacyjność. Jednak budzi zastanowienie czy wprowadzone zmiany systemowe znajdują zrozumienie wśród nauczycieli, kadry zarządzającej i samego nadzoru? Czy nasza rzeczywistość edukacyjna umie wykorzystać wnioski i wyniki ewaluacji? Czy szkoły potrafią dokonać solidnej autoewaluacji i wykorzystać jej wyniki do własnego rozwoju? Czy jeszcze ciągle obawiając się konsekwencji słabe strony będą ukrywane? Czy wszyscy respondenci szeroko rozumianej edukacji dojrzeli to tego rodzaju zmiany i czy jest ona im potrzebna?

Ostania wizyta w Wielkiej Brytanii pozwoliła mi na porównanie naszych systemów: brytyjskiego i polskiego. Trzeba przyznać, że potrzeby publicznego szkolnictwa brytyjskiego, jego jakość są zdecydowanie inne od naszego. Możemy wskazać tu na dużą różnorodność kulturową, etniczną; potrzebę asymilacji przybywających do Wielkiej Brytanii emigrantów. Te czynniki determinują potrzebę nauki umiejętności podstawowych: pisania i czytania, liczenia, posługiwania się językiem angielskim i np. walijskim. Nie znaczy to, że szkoły brytyjskie mają niski poziom kształcenia. One zaspakajają inne potrzeby. W związku z tym ich system jakości jest inny od naszego. Główny nacisk położony jest na ciągły wzrost wyników nauczania. W czasie tygodniowej wizyty studyjnej w Walii, w Swansea, miałam okazję zobaczyć pracę wielu szkół, przedszkoli, inspektoratu i Regionalnego Partnerstwa Ucznia się.

W departamencie samorządu ds. edukacji Swansea (odpowiednik naszej jednostki samorządu terytorialnego), przedstawiono nam główne założenia struktury edukacji Walii, prowadzone systemowe działania związane z nadzorem pedagogicznym czyli inspekcjami prowadzonymi w szkołach. Kolejna wizyta w ESTYN, Jej Wysokości Inspektoracie Edukacji i Przygotowań w Walii dopełniła obrazu nadzoru. Samorząd regionu Swansea, jako jeden z 22 w Walii, odpowiedzialny jest za nadzorowanie 84 szkół podstawowych (od 3 do 11 roku życia) i 15 szkół średnich (od 12 do 16 roku życia). Sama struktura szkolnictwa brytyjskiego nie jest prosta i wymaga dogłębnej analizy. Oto przykład bardzo ogólnej klasyfikacji szkolnictwa brytyjskiego:

Szkolnictwo podstawowe

Szkolnictwo podstawowe obejmuje dzieci w wieku od 5 do 11 lat.

Rozróżnić można trzy typy szkół podstawowych:

Infant schools - szkoły dla dzieci w wieku od lat 5 do 7.

Junior schools -szkoła dla dzieci od lat 7 do lat 11

Combined infant and junior schools - szkoły dwupoziomowe t. j. nauczające dzieci w wieku od 5 do 11 lat.

Szkolnictwo średnie

W wieku 11 lat uczeń rozpoczyna naukę w szkole średniej, gdzie pozostaje obowiązkowo do wieku lat 16. Szkoły średnie uczące także wg narodowego programu nauczania prowadzą do *General Certificate of Secondary Education (GCSE)*. Egzamin ten kończy obowiązkową naukę w Wielkiej Brytanii, ale uczniowie mogą kontynuować naukę przez następne 3 lata.

Wśród ok. 5000 państwowych szkół średnich istnieje bardzo zróżnicowany system ich organizacji - najwięcej szkół oferuje naukę uczniom w wieku 11-18 lat, lub 11-16 lat; część szkół działa jako senior secondary - dla uczniów od 12, 13 lub 14 roku życia; istnieje także grupa szkół określana jako 'sixth form college' dla uczniów od 16 do 19 roku życia.

W wieku 16 lat uczniowie zdają do egzamin *General Certificate of Secondary Education (GCSE)*, który kończy obowiązkowy system kształcenia. Większość absolwentów decyduje się na kontynuowanie nauki, by dwóch latach zdawać egzamin *General Certificate of Education 'Advanced'*. Ten egzamin, popularnie zwany 'A-levels' jest odpowiednikiem polskiego Egzaminu Dojrzałości. Wyniki egzaminu są podstawą rekrutacji studentów na uczelnie wyższe.

General Certificate of Secondary Education

General Certificate of Secondary Education, GCSE, zdawany jest zwykle na zakończenie nauki w szkole średniej, w wieku 15-16 lat. Uczniowie mogą wybrać

6-10 przedmiotów, uzyskując stopnie A - G, przy czym stopień A jest najwyższą oceną.

Istnieje także możliwość zdania egzaminu GCSE eksternistycznie, niezależnie od ukończonej szkoły, czy kursów w instytucjach upoważnionych do przeprowadzenia egzaminu i wydawania certyfikatu.

W związku z niskimi wynikami nauczania w szkołach walijskich, opracowano system wsparcia i interwencji, oparty na pracy liderów systemowych, którymi głównie są dyrektorzy najlepszych szkół w regionie. Uczeń w szkole powinien być 190 dni. Jest 8 dni wolnych od pracy i nauki. Rok szkolny zamyka się w trzech semestrach (IX-XII, I-do Wielkanocy, od Wielkanocy do VII). Ogólnie można powiedzieć, że ramowy plan dla ucznia wygląda następująco:

- uczniowie 5-7 lat – 21 h tygodniowo
- uczniowie 7-11 lat – 23,5 h tygodniowo
- uczniowie 11-16 lat – 25 h tygodniowo
- uczniowie 16-18 lat – 25 h tygodniowo.

Nauka obowiązkowa kończy się w 16. roku życia. System oświaty uregulowany jest ustawą o edukacji, negocjacjami z samorządami, związkami i tzw. Białą Księgą, która zawiera standardy edukacyjne obowiązujące w Walii.

W szkole brytyjskiej najważniejszy jest uczeń i jego potrzeby. Dziecko zgłębia świat nauki dokonując licznych doświadczeń i uczy się bawiąc oraz rozwiązując problemy. Nauczyciel jest osobą wzmacniającą i rozwijającą te predyspozycje, które są u dziecka najlepsze i to, co umie ono najlepiej. W szkole walijskiej najważniejsze są postępy w nauce, wyniki testów, sprawdzianów i egzaminów zewnętrznych. Szkoły muszą w tym zakresie

ciągle i systematycznie poprawiać swoją efektywność. Nauczyciel pracuje wraz z asystentem w klasach około 25-30 osobowych. Budynki szkół są w dobrym stanie technicznym, ale nie są one szczególnie wyróżniające się. Szkoły są bardzo dobrze wyposażone w pomoce dydaktyczne, sprzęt. Otoczenie jest raczej zadbane, kolorowe i przyjazne uczniowi. Sami uczniowie uczęszczają do szkół nosząc mundurki. Są one zróżnicowane pod względem wyglądu typami szkół, kolorami i indywidualnymi projektami. Uczniowie w rozmowie stwierdzili, że nie mają oporów, co do ich noszenia.

Szkołą, oprócz dyrektora, zarządza Rada Zarządcza, w skład której wchodzi nauczyciele, rodzice, pracownicy niepedagogiczni, przedstawiciele samorządu, uczniowie. Są tzw. „krytyczni przyjaciele szkoły”. Praca w strukturach rady jest bezpłatna. Odpowiada ona przede wszystkim za finanse szkoły i jej rozwój.

WALIA, podobnie jak inne części Wielkiej Brytanii, posiada jasny, klarowny, ciągle rozwijany system inspekcji szkolnej, realizowany głównie przez tzw. ESTYN – biuro Jej Królewskiej Mości ds. Edukacji i Szkoleń w Walii, niezależne i finansowane przez rząd walijski. Pod kierownictwem Naczelnego Inspektora Jej Królewskiej Mości ds. Edukacji i Szkoleń w Walii dokonuje ono wszelkich usług związanych z niezależną inspekcją. Inspektorzy (w Walii jest 60 pracowników z tytułem Inspektora Jej Królewskiej Mości oraz setki zatrudnionych dodatkowo), są to pracownicy służby cywilnej mianowani przez królową. Oczekuje się od nich niezależności politycznej. **Kolejni ministrowie do spraw oświaty rządu walijskiego, korzystają z raportów rocznych Inspektoratu, dokonując sugerowanych zmian w zakresie pracy szkół, zapraszają inspektorów na spotkania grup roboczych w charakterze doradców.** Inspektorzy pracują w domu, w szkole bądź w terenie. Rzadko bywają w siedzibie inspektoratu. Rocznie przeprowadzanych jest w Walii około 500 inspekcji. W wyniku ewaluacji inspekcji, stwierdzono, że w 92% inspekcje były one przydatne i pomogły szkołom w ich pracy.

Instytucja prowadzi niezwykle interesującą stronę internetową wraz z platformą. W ten sposób każdy, dosłownie każdy ma pełny dostęp do informacji o:

- dokonywanych inspekcjach (a jest wśród nich także inspekcja lokalnych władz samorządowych);

- wszystkich szkołach walijskich – na stronie opublikowane są wszystkie raporty z inspekcji,

dokonywanych wg precyzyjnie opisanych zasad. Raporty są podstawowym źródłem informacji dla społeczeństwa o szkole, jej jakości.

Należy podkreślić, że samej inspekcji podlegają także lokalne władze samorządowe, pod których opieką znajdują się ewaluowane szkoły. W przypadku złych wyników przedstawionych w raportach po inspekcji, minister może podjąć decyzję o wprowadzeniu wskazanego przez siebie komisarza, który będzie zarządzał oświatą w tym samorządzie. Inspekcji w samorządach lokalnych podlegają wyniki nauczania wszystkich szkół, tendencje rozwojowe na przestrzeni 3 lat, ogólny poziom umiejętności czytania, pisania liczenia, posługiwania się językiem np. walijskim, wydatkowanie funduszy rządowych, udzielanie wsparcia szkołom. Sprawdzany jest stan zdrowia uczniów, jak wyglądają kwestie dotyczące sportu, czy samorząd w swojej pracy bierze pod uwagę głos młodych ludzi a także jak pomaga rodzinom nieuprzywilejowanym? W przypadku negatywnej oceny szkoły jest ona

objęta w pierwszym etapie szczególnym nadzorem i monitoringiem, a w gdy brak jest postępów, zamykana.

ESTYN odpowiada za dokonywanie inspekcji w następujących szkołach placówkach, instytucjach i placówkach:

- żłobkach,
- szkołach podstawowych,
- szkołach średnich,
- szkołach specjalnych,
- szkołach niezależnych,
- edukacji ustawicznej,
- edukacji dorosłych świadczonej przez władze lokalne i organizacje wolontariuszy,
- placówkach wspierania młodzieży,
- lokalnych władzach oświatowych,
- placówkach kształcenia i doskonalenia nauczycieli,
- placówkach szkolących w miejscach pracy,
- walijskich biurach kariery,
- elementy edukacji, poradnictwa i szkolenia w New Deal.

Cel główny ESTYN to: podnoszenie poziomu (standardów) i jakości w edukacji i szkoleniach w Walii. ESTYN ma zapewnić obywateli, że edukacja jest w dobrej formie.

Cele strategiczne to:

- zapewnianie społecznej odpowiedzialności za jakość edukacji i szkoleń w Walii;
- promowanie doskonalenia realizacji edukacji;
- informowanie o rozwoju polityki krajowej walijskiego parlamentu;
- rozwijanie ESTYN jako organizacji „najwyższej wartości” (jako pracodawcy). Na podstawie celów strategicznych powstają plany zatwierdzane przez premiera, rząd. Prawo chroni ESTYN przed ingerencją rządu i polityków.

W czasie inspekcji pod uwagę, brane są: efektywność kształcenia, wielokulturowość, pochodzenie etniczne, równość szans, płci i integracja uczniów o zróżnicowanych i specyficznych możliwościach.

Inspekcja w szkołach walijskich przeprowadzana jest zgodnie z procedurą zakładającą m. in.:

- powiadomienie dyrektora szkoły o zamiarze przeprowadzenia inspekcji na 4 tygodnie przed jej rozpoczęciem,
- obowiązek przekazania przez szkołę jej dokumentów, w tym raportu z autoewaluacji, schematu organizacyjnego szkoły, planowania pracy i polityki szkoły,
- przekazanie dyrektorowi na 4 dni przed rozpoczęciem inspekcji tzw. komentarza przedinspekcyjnego, czyli dokumentu powstałego na bazie otrzymanych dokumentów szkolnych i określającego ścieżki badawcze w danej szkole.

Inspekcja trwa tydzień, a liczba inspektorów jest zależna od wielkości szkoły i zakresu badań (od 7 do 15). W ostatnim dniu inspekcji przeprowadzane jest spotkanie inspektora ze starszą kadrą szkoły oraz reprezentantem Departamentu Edukacji samorządu lokalnego. Po

przeprowadzeniu części badawczej następuje opracowanie raportu i opublikowanie na stronie internetowej. Raport z inspekcji obejmuje 3 części:

1. standardy, wyniki egzaminów, poziom wiedzy uczniów kończących szkołę,
2. jakość programów nauczania, jakość wsparcia dla dzieci,
3. jakość przywództwa i zarządzania w szkole.

Przed wyjściem inspekcji ze szkoły - dyrektor, przedstawiciele zarządu szkoły, starszych nauczycieli i samorządu lokalnego, polityków lokalnych - uzyskują informację zwrotną o wynikach inspekcji wraz z rekomendacjami. Inspektorzy słuchają uwag, tłumaczą swoje oceny, ale nie zmieniają treści raportu. Istnieje ścieżka odwoławcza, ale dyrektorzy, ze względu na jej bardzo skomplikowany charakter, nie korzystają z niej.

Raport zawiera informacje odnoszą się do tego jak aktualnie radzi sobie szkoła i jaki jest jej plan na przyszłość z zachowaniem czterostopniowej skali: wyjątkowa, dobra, adekwatna lub niezadowolająca. Gdzie oznaczono stosownie:

- Wspaniale, wyjątkowo - dużo mocnych stron i przykłady dobrych praktyk;
- Dobrze – dużo mocnych stron, brak ważnych obszarów do naprawy;
- Wystarczająca, adekwatna – więcej mocnych niż słabych stron;
- Niezadowolająco – więcej obszarów do poprawy niż mocnych stron.

Sama inspekcja ma za zadanie uzyskać odpowiedź na pytanie: Czy szkoła zna swoje możliwości? Czy umie określić swoje mocne i słabe strony? Jakie są jej obecne wyniki? Jak projektuje swój rozwój? Inspektorzy prowadząc inspekcję poszukują odpowiedzi na trzy pytania kluczowe:

- Jakie wyniki osiągają uczniowie?, Czy osiągają standardy? Jaka jest atmosfera w szkole?, Jak radzą sobie dzieci itp.?
- Co może zaoferować szkoła uczniom?, Jakie są jej dobre zasoby?, Jakie są doświadczenia związane z uczeniem, stosowane metody, wsparcie uczniów, wskazówki do uczenia się?
- Jaka jest jakość przywództwa i zarządzania?

Inspekcja odbywa się w szkołach co 6 lat. Trwa zazwyczaj od poniedziałku do piątku. W piątek przed inspekcją inspektorzy informują szkołę jakie kierunki badania będą realizowane. Wyznaczają je na podstawie analizy autoewaluacji, informacji zamieszczonych na stronie WWW szkoły i wskazanych w autoewaluacji źródłach. Ponadto, dyrektor przed inspekcją przesyła wnikliwe dane z egzaminów zewnętrznych, oceny nauczycieli, opinię samorządu i rodziców, uczniów (ankietowanie). Przesłane materiały stanowią ogromną bazę danych o szkole i jej pracy, tzw. komentarz przedinspekcyjny. Dzięki temu powstają hipotezy wg których będzie badana szkoła. Ważne jest aby szkoła umiała określić swoje słabe strony, które stanowią o jej późniejszym rozwoju. Inspektorzy w czasie pobytu w szkole skupiają się na obserwacji lekcji, rozmowach z uczniami.

Właściwa inspekcja rozpoczyna się w poniedziałek około południa. W tym dniu prowadzone są rozmowy z rodzicami i wywiad z przedstawicielem rady zarządzającej szkołą. We wtorek, środę i czwartek inspektorzy przeprowadzają obserwacje zajęć, rozmowy z dyrektorem, nauczycielami i uczniami. Na obserwacje przeznaczają się do 50% czasu całej inspekcji. Wiele czasu inspektorzy poświęcają na rozmowy z dziećmi np. ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi lub z dziećmi, dla których język angielski jest drugim językiem.

Obserwowane lekcje podlegają ocenie. Ocenę przekazują nauczycielom zaraz po lekcji. Poza tym inspektorzy prowadzą rozmowy z pracownikami niepedagogicznymi, starszą kadrą szkoły, przedstawicielami departamentów przedmiotowych.

Najważniejszym, i można określić, że zwrotnym momentem w inspekcji jest, autoewaluacja szkoły. Charakterystyczne dla wszystkich jest świadome podejście do zagadnień związanych z nią i zrozumienie zasadności przeprowadzania autoewaluacji pomimo obawy o jej wyniki. Raport który pisze szkoła, jest punktem wyjścia. Bardzo ważne są działania podejmowane przez szkołę, a mniej plany. Celem autoewaluacji jest refleksja nad własną pracą, zastanowienie się co jest dobre, co źle, co wymaga poprawy. Inspektorzy podają, że początki były trudne. Szkoły "produkowały" raporty dla nadzoru. Teraz prowadzą badania cyklicznie i na bieżąco.

Podsumowując, należy zauważyć, że w Walii ESTYN wystawia szkole jedną z 4 ocen (Outstanding, Good, Satisfactory, Inadequate) podczas, gdy w Polsce szkoła otrzymuje informację o poziomie spełnienia lub niespełnienia poszczególnych wymagań. Informacja wskazuje tym samym obszary, w których szkoła radzi sobie dobrze i nad którymi musi jeszcze popracować.

System nadzoru w Walii koncentruje się w największym stopniu na wynikach egzaminów zewnętrznych i to one rzutują na ostateczną ocenę szkoły. Inspektorzy przede wszystkim sprawdzają jak kształtują się wyniki egzaminów w dwóch aspektach: jak kształtują się one w określonej perspektywie czasowej, jak odnoszą się do obowiązujących norm krajowych. Polski system nie koncentruje się tylko na wynikach z egzaminów, ale bada różne obszary życia szkoły i przede wszystkim uwzględnia kontekst funkcjonowania danej szkoły.

Zarówno inspektorzy walijscy jak i wizytatorzy ds. ewaluacji w Polsce przed wejściem do szkoły zapoznają się ze specyfiką badanej placówki.

W Polsce wizytatorzy zapoznają się głównie z materiałami niezbędnymi do poznania koncepcji pracy szkoły oraz z wnioskami z ewaluacji wewnętrznej. Dyrektor decyduje, które ze szkolnych dokumentów najlepiej pokazują charakter szkoły i jakość jej pracy, a następnie przesyła je wizytatorom.

Inspektorzy w Walii mają do dyspozycji, jeszcze przed wizytą w szkole, arkusz autoewaluacji, który szkoły prowadzą i systematycznie aktualizują. Dyrektorzy walijscy podczas przeprowadzania autoewaluacji posługują się tymi samymi kryteriami i używają tego samego języka co inspektorzy podczas inspekcji. W związku z tym arkusz autoewaluacji jest bardzo ważnym i przydatnym dokumentem, wykorzystywanym przez inspektorów ESTYN, którzy podczas inspekcji weryfikują wyniki i dane przedstawione w arkuszu. Dodatkowo inspektorzy mają swoich asystentów, którzy pomagają im w pisaniu raportu. W polskim systemie nadzoru przeprowadzenie ewaluacji zewnętrznej może trwać 5 dni. Polscy wizytatorzy ds. ewaluacji w terminie 7 dni od dnia zakończenia ewaluacji przedstawiają wyniki oraz wnioski z ewaluacji na zebraniu rady pedagogicznej i w terminie 7 dni od dnia zakończenia zebrania, sporządzają końcowy raport. Wyniki z ewaluacji wewnętrznych, przeprowadzanych przez dyrektorów, są przekazywane wizytatorom głównie w celu pogłębienia wiedzy na temat szkoły i są wykorzystywane w opracowywaniu końcowego raportu z ewaluacji zewnętrznej.

Walijski system edukacji posiada pewne atrakcyjne rozwiązania, które mogłyby się sprawdzić w Polsce: liczba inspektorów dokonujących badania jest uzależniona od wielkości szkoły; większą wiedzę badawczą poszukujemy obserwując liczne zajęcia i rozmawiając z uczniami, niż dokonując obserwacji 1h zajęć we wszystkich klasach w danym poziomie. Ale należy też zauważyć, że nasz system edukacji jest bardziej przejrzysty, a zmiana która zachodzi w nadzorze pedagogicznym, ma sens i warto było ją rozpoczynać. Należy ciągle i systematycznie pracować nad sposobami wykorzystania wyników ewaluacji zewnętrznej, wdrażać do pełnej ewaluacji wewnętrznej pokazując możliwości rozwoju szkoły, doskonalić narzędzia i w pełni wykorzystywać autoewaluację szkół. Nadzór pedagogiczny (ewaluacja) musi przyczyniać się do zwiększania możliwości rozwojowych edukacji. Musimy być badaczami wykorzystującymi przedstawione nam dane do wspierania szkół i placówek. Pamiętajmy też, że szeroko pojęta rzeczywistość szkolna ma być jak najlepsza dla ucznia. Ma zapewniać mu optymalne warunki rozwoju, i to właśnie my powinniśmy być rzecznikami ich interesów w szkole.

Serdecznie dziękuję za wspianą organizację pobytu i samą możliwość udziału w wizycie studyjnej Twórcom i Realizatorom Projektu. Jest to niepowtarzalna okazja poznawania nowych spojrzeń na sprawę edukacji, kultury, obyczajowości i historii.